

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: Földi Mihály
Cím: II. Lajos király

Forrás: Magyarország

Bp.
(Hely)

1922. 1/29
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

792

Hely

Magyar Színház

Idő

"1922"

Személy

Helyszám

Központ XX. 22

II. Lajos király

Szomory Dezső történelmi színműve a Magyar Színházban

A témát: a hősvértől pirosult gyászteret, — a sirt, hol nemzet süllyed el, gyászindulóval oldja meg Szomory Dezső. Hatalmas induló harsan ma fel a Magyar Színházban, szép és különös opera: szavak operája, amely zenekarrá alakít át egy egész színpadot, annak minden emberét, a világító mestertől kezdve a színészeket át a díszletekig. Felharsan a sárga trombita s hangja röpiülését nyomon követi minden szerszám, amelyből hangot és színt tud kicsiholni az emberi tehetség. Az andalító fuvolától a kakofonikus dobpergésig zug, dalol, süvi és orgonázik ez az extatikus, ez a lázas, ez a bomlott, a paroxizmusnak legmagasabb fokán tomboló zenekar.

Nem ma van először alkalmunk elkábulni attól a hangorkántól, amely Szomory Dezső költői tüdejéből oly vad és ellenállhatatlan erővel száguld az olvasó és néző felé. Egész pályafutását a színek és hangok kábitó táncja jelzi. A Péntek esté-től — II. Lajos királyig mily démoni, mily varázslatos, mily boszorkányosan vakmerő és szinte látnoki dal-tombolása egy hamisítatlan költői géniusz! Költő Szomory Dezső, lírikus költő, akiben hangulattá szublimálódik a világ minden szilárd formája, gerinces váza, kézzel fogható és szemmel látható mozgása s akiben minden hangulat az erjedés titokban maradása mellett a hangok és színek szivárványos italává érik. Vannak írók, nagy írók, akik embereket gyurnak vérükből, korokat rögzítenek meg törvényeik kikutatásával,

tudományos feldolgozó és intuitív szemléletével, levegőjük elemzésével és újra vegyítésével, — Szomory mi mindent fejezett már ki hangokkal, szavakkal, szavak színével! Mily nagy csarnokot festett tele, mily messzi zengő galériáját az embereknek, illatos és szép szívű és meleg száju embereknek, a büszke és drága szüzeknek, a halni vágyó és élni akaró, a nagyon egészséges és perverzül dekadens ifjaknak és lányoknak, a koronás nagyszonyoknak, a szenvedélyes eszű császároknak, a guillotine alá bukó, forró márványtestű királynőknek mily kísérteties seregét varázsolta elő Szomory Dezső szavakból, szavakból, amelyek egyre új nást ülnek hágyadt és fojtó parlómökökkel teli öntözött szívében, kezének buja simogatása alatt, leheletének halálós tavaszában, tekintetének bihóros feketeségében.

A szeretet és megértés hangján kívül nincs póse, amellyel a költő és a közönség közé lehet lépni. A költő nem tud tanulni, a tömeg nem változik évezredekken át, a gyűlölködő vagy tanító kritika nagyrészt pusztába vesző szó. A költő egocentrikus lény s minél lírikusabb természetű, annál menthetlenebbül van bezárva önmaga lelkébe, ahová nem hatol el semmi, csak ami őt önmaga érdekli. De ne bántásatok a költőt, aki elmerül szíve imádatában és megittasul álmaitól és szavaitól. — nála valóra válik, amit a bölcselők évszázadokon át vitatnak, nála egyesül a tárgy és az alany s amikor legönzőbb életét éli, akkor dalolja el nemzetek s az emberiség dalát. Nem lehet iskolás szemmel közelni Szomory alkotásaihoz, nem illenek bele a megszokott műfajokba. De most is, amikor királydrámái során történelmünknek legtragikusabb fejezeteit hangolta laútlára, dalt zen-

gett a máról a mához.

Dalt, fuldokló dalt, amelyet izgalmas jelek szakítanak időnként félbe. A történelem nem két életre ezen a színpadon, a mohácsi sir halottai nem támadtak fel, Szomory Dezső szállt le a véres árnyak közé s magára öltve álarcukat, elzengi álmaikat és fájdalmaikat, melyektől ma egy megtépett ország háborog. El dráma lelke, gerince, a szó, pillére a szó, bordái szavak — de mindig Szomory Dezső szakadatlanul repdeső rakétáira kell gondolnunk. Az emberek zászlók, akikre a költő az ő fuldokló tirádáit festi. Két zászló emelkedik magasra a színek erdejéből: II. Lajos és Szapolyai János. A király alakja már több a szónál, ő tragikusan elmélyül. Szomory, a költő — költővé avatja az ifjú királyt, aki nem tud, nem is akar uralkodni a rajta kívül eső világon, ő rendeken és főnemeseken, trónon, életen és Mohács-on túl az álmok, a víziók uralkodója. — Kerti ünnepélyem... — sóhajtja a elkélt hadak fölött, szemben a nap glóriás sugaraival, amelyekkel versenyt szikrázik álmódó szemében a halál és költészet örök napja. Szapolyai az önzés szobrának készült. Havasokon legelő, féktelen ur itt ez az erdélyi vajda, aki királyon és Mohács-on át csak kettőt akar: koronát és királynőt. Benne nagy tragédia csirái lappanganak. Kettejük közt homályba vész a királynő; ő valóban germán titok, akinek viszonya koronás urához s a jövőnd királyhoz mindvégig kissé tisztázatlan marad. Körülöttük számos alak fuvolázik és csellózik. A rendek és főnemések, papok és pápai követek, a fanatikus Tomori, a kissé száraz humoru bolond — mind Szomory lázának fehér izzásában. A legmagasabb crescendóban, a legerőteljesebb fortissi-

móban indul a darab, amelyben nincs fejlődés, emberi átalakulás — már az első percben mindenki megérett arra, hogy bárd alá hajtsa a fejét s az egyes felvonások csak a bárd leesését jelzik.

A Magyar-Színház mindent elkövet, hogy utolérjék e gyászinduló lendületét. Fizikailag is nagy teljesítmény, itt az első perctől az utolsóig sirni és hörögni kell. A Magyar-Színház szavaló és éneklő stílusban játssza ezt a káprázatos operát, amely illik a darabhoz, de nem illik mindegyik színészhez. *Törzs* Jenő művészte legjavát adja, dekadens és álmodozó, szent és perverz az álomlátásig s a klinikai kórképekig. Méltó társa *Mária* királynő nehéz szerepében *Darvas* Lili, aki változatos, helyenként mély keretet ad zengő hangjának, bár mozgólatai néha nem eléggé ösztönösek, hanem elhatározottaknak látszanak. Szapolyai szerepében *Virányi* általában nem találja meg az őszinteség hangjait s inkább külsőségeket stilizál; *Stella* Gyula szuggesztíven hiteti el Tomori halált kereső, életet megvető fanatizmusát. A kisebb szerepek hálás, jó kezekben vannak, a színház pedig díszletekben és rendezésben elsőrangút alkotott.

Földi Mihály.